5.9.2023

Vero-osasto
Neuvotteleva virkamies Jere Lumme, p. 0295 530 041

Eduskunnan hallintovaliokunta, kokous 6.9.2023 klo 11.15

U16/2023 vp

Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi neuvoston päätöksen 2009/917/YOS muuttamisesta sen mukauttamiseksi henkilötietojen suojaa koskeviin unionin sääntöihin

Yleistä

Komissio antoi toukokuussa 2023 ehdotuksensa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi neuvoston päätöksen 2009/917/YOS, jäljempänä *tullitietojärjestelmäpäätös*, muuttamisesta sen mukauttamiseksi henkilötietojen suojaa koskeviin unionin sääntöihin. Tullitietojärjestelmäpäätöksellä perustettu *Tullitietojärjestelmä* on tullien rikostorjunnan tarpeita varten luotu automaattinen tietojärjestelmä, jonka tarkoituksena on auttaa kansallisen lainsäädännön vakavien rikkomisten estämisessä, tutkinnassa ja syytteeseenpanossa nopeuttamalla tietojen saattamista saataville ja tehostamalla tällä tavoin tullihallintojen toimintaa.

Ehdotuksen tavoite ja tausta

Rikosasioiden tietosuojadirektiivi tuli voimaan 6.5.2016. Sitä sovelletaan toimivaltaisten viranomaisten suorittamaan sekä kotimaiseen että rajat ylittävään henkilötietojen käsittelyyn rikosten ennalta estämistä, tutkimista, paljastamista tai rikoksiin liittyviä syytetoimia tai rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanoa varten.

Direktiivissä edellytetään, että komissio tarkastelee muita vanhempia ns. kolmannen pilarin EU:n säädöksiä, joilla säännellään toimivaltaisten viranomaisten lainvalvontatarkoituksessa suorittamaa henkilötietojen käsittelyä, arvioidakseen tarvetta yhdenmukaistaa ne rikosasioiden direktiivin kanssa ja tehdäkseen tarvittaessa ehdotuksia niiden muuttamiseksi. Komissio esitti tarkastelunsa tulokset kesäkuussa 2020 antamassaan tiedonannossa ja määritti kymmenen säädöstä, jotka olisi yhdenmukaistettava rikosasioiden

tietosuojadirektiivin kanssa. Yksi säädöksistä on tämä nyt esillä oleva neuvoston tullitietojärjestelmäpäätös, joka koskee tietotekniikan käyttöä tullialan rikostorjunnassa.

Komission ehdotuksen tarkoituksena on saattaa tullitietojärjestelmäpäätöksen tietosuojasäännöt rikosasioiden tietosuojadirektiivissä vahvistettujen periaatteiden ja sääntöjen mukaisiksi vahvan ja johdonmukaisen henkilötietojen suojaa koskevan kehyksen luomiseksi unioniin. Ehdotus ei siis muuta tai laajenna tullitietojärjestelmäpäätöksen soveltamisalaa, vaan ainoastaan täsmentää ja päivittää siihen liittyviä henkilötietojen suojaan liittyviä säännöksiä edellä mainitun tavoitteen saavuttamiseksi.

Ehdotuksen sisällöstä

Komission asetusehdotuksen 1 artiklassa esitetään ne neuvoston tullitietojärjestelmäpäätöksen säännökset, joita tulee muuttaa komission vuoden 2020 tarkastelun perusteella. Komission muutettavaksi ehdottamat säännökset ovat:

1 artikla. Artiklan 2 kohtaa ehdotetaan muutettavaksi korvaamalla käsite ”kansallisen lainsäädännön vakavat rikkomiset” viittauksella ”kansallisen lainsäädännön mukaisiin rikoksiin” päätöksen yhdenmukaistamiseksi rikosasioiden tietosuojadirektiivin kanssa.

2 artikla. Artiklan 2 alakohta, joka koskee ’henkilötietojen’ määritelmää ehdotetaan poistettavaksi, sillä tässä tulisi soveltaa rikosasioiden tietosuojadirektiivin henkilötietojen määritelmää.

3 artikla. Artiklan 2 kohtaa ehdotetaan muutettavaksi siten, että komission ja jäsenvaltioiden roolit henkilötietojen käsittelyn ja rekisterinpidon osalta olisivat selkeämmät. Komissio toimisi henkilötietojen käsittelijänä, joka toimisi kunkin jäsenvaltion nimeämän toimivaltaisen viranomaisen lukuun. Jäsenvaltioiden toimivaltaiset viranomaiset olisivat henkilötietojen osalta rekisterinpitäjiä.

4 artikla. Artiklan 5 kohtaa päivitettäisiin siten, että viittaus sellaisten henkilötietoryhmien luetteloon, joita ei voida tallentaa järjestelmään puitepäätöksen 2008/977/YOS nojalla, korvataan viittauksella puitepäätöksen korvanneen rikosasioiden tietosuojadirektiivin mukaiseen vastaavaan luetteloon.

5 artikla. Artiklan 2 kohtaa muutettaisiin tarkentamalla henkilötietojen keräämisen ja tallentamisen edellytyksiä ja säätämällä, että henkilötiedot voidaan kirjata tullitietojärjestelmään ainoastaan, jos on perusteltua syytä epäillä, etenkin aikaisemman lainvastaisen toiminnan perusteella, että kyseinen henkilö on syyllistynyt, syyllistyy parhaillaan tai syyllistyy vastaisuudessa päätöksen soveltamisalaan kuuluviin, kansallisen lainsäädännön mukaisiin rikoksiin.

7 artikla. Artiklan 3 kohta saatettaisiin ajan tasalle niiden edellytysten selventämiseksi, joiden täyttyessä kansainvälisten tai alueellisten järjestöjen

pääsy tullitietojärjestelmään voidaan lainvalvontatarkoituksessa käsiteltyjen henkilötietojen suojasta annetun direktiivin nojalla sallia.

8 artikla. Artiklan 1 kohta saatettaisiin ajan tasalle, jotta voidaan rajoittaa tullitietojärjestelmään tallennettujen henkilötietojen myöhempää käsittelyä rikosasioiden tietosuojadirektiivissä säädetyn käyttötarkoituksen rajoittamisen periaatteen mukaisesti. Lisäksi siinä selvennettäisiin edellytyksiä, joiden täyttyessä muita kuin henkilötietoja voidaan käsitellä muihin tarkoituksiin. Artiklan 4 kohta muotoiltaisiin uudelleen niiden edellytysten selventämiseksi, joilla henkilötietojen ja muiden kuin henkilötietojen siirrot ja kansainväliset siirrot voidaan toteuttaa muille kuin artiklan 2 kohdassa nimetyille kansallisille viranomaisille ja kolmansien maiden toimivaltaisille viranomaisille sekä kansainvälisille ja alueellisille järjestöille.

14 artikla. Artikla koskee henkilötietojen säilyttämistä, ja sitä päivitettäisiin rikosasioiden tietosuojadirektiivin 4 artiklan 1 kohdan e alakohdan mukaisen enimmäissäilytysajan käyttöön ottamiseksi ja aiemman menettelyn yksinkertaistamiseksi. Tietoja saisi säilyttää niin kauan kuin se on 1 artiklan 2 kohdassa mainitun tavoitteen saavuttamiseksi tarpeen, mutta ei kuitenkaan pidempään kuin viisi vuotta. Yksittäistapauksessa säilytysaikaa voitaisiin jatkaa vielä kahdella vuodella, jos se todettaisiin kyseisessä tapauksessa ehdottoman välttämättömäksi tavoitteen saavuttamiseksi.

15 artikla. Artiklan 3 kohdan käsite ”kansallisen lainsäädännön vakavat rikkomiset” korvattaisiin 1 artiklan 2 kohtaa vastaavasti viittauksella ”kansallisen lainsäädännön mukaisiin rikoksiin”.

20 artikla. Tässä viittaus kumottuun puitepäätökseen 2008/977/YOS korvattaisiin viittauksella puitepäätöksen korvanneeseen rikosasioiden tietosuojadirektiiviin. Neuvoston tullitietojärjestelmäpäätöksen mukaiseen henkilötietojen käsittelyyn sovellettaisiin jatkossa rikosasioiden tietosuojadirektiivin säännöksiä ja näin ollen 22 artikla (tiedonsaantioikeus ja oikeus tietojen oikaisemiseen, poistamiseen tai käyttökieltoon asettamiseen), 23 artikla (rekisteröityjen oikeudet kansallisella tasolla), 24 artikla (yhden tai useamman kansallisen valvontaviranomaisen nimeäminen) ja 25 artikla (yhteisen valvontaviranomaisen perustaminen) poistettaisiin samalla vanhentuneina.

26 artikla. Artiklaa päivitettäisiin siten, että henkilötietojen käsittelyyn sovellettaisiin asetuksen (EU) 2018/1725 (*toimielinten tietosuoja-asetus*) 62 artiklassa säädettyä koordinoidun valvonnan mallia, jossa Euroopan tietosuojavaltuutettu ja kansalliset valvontaviranomaiset tekevät toimivaltojensa puitteissa aktiivisesti yhteistyötä hoitaessaan tehtäviään laaja-alaisten tietojärjestelmien ja unionin elinten ja laitosten tehokkaan valvonnan varmistamiseksi.

28 artikla. Artiklan 2 kohtaa muutettaisiin käsittelyn turvallisuutta koskevien lisävaatimusten säätämiseksi siten, että yhdenmukaistettaisiin edellytettyjen turvatoimien luettelo rikosasioiden tietosuojadirektiivin 29 artiklan kanssa. Kohtaan lisättäisiin järjestelmän toimintakunnon palauttamista, luotettavuutta ja eheyttä koskevia vaatimuksia.

30 artikla. Artiklan 1 kohta, jossa on viittaus kumottuun puitepäätökseen 2008/977/YOS poistettaisiin vanhentuneena.

Ehdotuksen 2 artiklassa vahvistettaisiin asetuksen voimaantulopäivä. Asetus tulisi voimaan kahdentenakymmenentenä päivänä asetuksen julkaisemisesta Euroopan unionin virallisessa lehdessä.

Ehdotuksen vaikutukset

Ehdotettu asetus on suoraan sovellettavaa EU-oikeutta, eikä se edellytä kansallisia täytäntöönpanotoimia tullakseen voimaan. Ehdotus ei edellytä muitakaan tarkastelutarpeita tai täydentäviä lainsäädäntötoimia kansalliseen lainsäädäntöön.

Komission mukaan ehdotuksella ei olisi vaikutuksia unionin tai sen jäsenvaltioiden talousarvioihin. Koska rikosasioiden tietosuojadirektiivin säännökset on jo pantu täytäntöön, eikä ehdotus sisällä sitä tiukempia henkilötietojen käsittelyn edellytyksiä, ehdotuksella ei olisi taloudellisia vaikutuksia kansallisella tasolla, eikä se aiheuta lisämäärärahatarpeita Tullille.

Ehdotuksella muutettaisiin henkilötietojen käsittelyn valvontaa siten, että yhteisen valvontaviranomaisen sijasta tullitietojärjestelmään liittyvään henkilötietojen käsittelyn valvontaan sovellettaisiin asetuksessa 2018/1725 (*toimielinten tietosuoja-asetus*) säädettyä koordinoidun valvonnan mallia.

Tullin suorittamaa henkilötietojen käsittelyä valvoo jo nykyisin tietosuojavaltuutettu. Alustavan arvion mukaan muutoksella ei olisi lisätyövaikutusta tietosuojavaltuutetulle. Mahdollisia vaikutuksia olisi seurattava päätöksen soveltamisen yhteydessä

Ehdotus vahvistaisi EU:n tullihallintojen lainvalvontatarkoituksessa käsittelemien henkilötietojen suojaa saattamalla sen yhdenmukaiseksi unionin henkilötietojen suojaa koskevan yleisen lainsäädännön kanssa. Ehdotus vaikuttaisi samalla myönteisesti yksityiselämän suojaan.

Ehdotuksesta ei seuraa uusia velvoitteita Tullille. Valtioneuvoston arvion mukaan komission ehdottamilla muutoksilla olisi kuitenkin Tullin lainsäädännön soveltamista selkiyttävää vaikutusta.

Ehdotuksen käsittelytilanne EU:ssa

Ehdotuksen käsittely alkoi neuvoston lainvalvontatyöryhmän tullikokoonpanossa 12.6.2023, jolloin komissio esitteli ehdotustaan työryhmälle ensimmäisen kerran

ja asiasta käytiin alustava keskustelu. Asian varsinainen käsittely tulee jatkumaan syksyllä nykyisen puheenjohtajavaltio Espanjan johdolla. Työryhmäkäsittely ja sen hyväksyntä ehdotukselle saataneen valmiiksi Espanjan puheenjohtajuuskaudella.

Euroopan parlamentissa ehdotuksen käsittelystä vastaa Euroopan parlamentin kansalaisvapauksien sekä oikeus- ja sisäasioiden valiokunta (LIBE). Mietinnön esittelijäksi on 6.7.2023 nimetty Cornelia Ernst vasemmistoryhmästä.

Valtioneuvoston kanta

Valtioneuvosto suhtautuu myönteisesti komission asetusehdotukseen. On tärkeää, että kaikki henkilötietojen käsittelysäännöksiä sisältävät eri EU:n lainsäädäntöinstrumentit saatetaan yhdenmukaiseksi EU:n henkilötietojen suojaa koskevan lainsäädännön kanssa, sillä näin varmistetaan henkilötietojen suojan korkea taso EU:ssa.

Valtioneuvosto kannattaa asetusehdotuksen tavoitetta selkeyttää sovellettavaa lainsäädäntöä siten, että neuvoston tullitietojärjestelmäpäätöksen mukaiseen tullihallintojen henkilötietojen käsittelyyn sovelletaan EU:n henkilötietojen suojaa koskevan yleislainsäädännön sisältämiä yleisiä periaatteita ja sääntöjä niiden kanssa päällekkäisten erityissäännösten sijasta. Samalla varmistetaan osaltaan henkilötietojen suojan yhdenmukainen ja korkea taso tullihallintojen lainvalvontaan ja rikostorjuntaan liittyvässä yhteistyössä ja tiedonvaihdossa. Tämä on omiaan yhdenmukaistamaan EU:n ja sen jäsenvaltioiden tullihallintojen henkilötietojen käsittelytoimia ja rikosasioiden tietosuojadirektiivin soveltamista.

Valtioneuvosto pitää asetusehdotuksessa esitettyjä yksittäisiä muutoksia neuvoston tullitietojärjestelmäpäätökseen tarpeellisina ja hyvin perusteltuina päätöksen saattamiseksi yhdenmukaiseksi rikosasioiden tietosuojadirektiivin säännösten kanssa.